

Joulun tarina

Halpparin tuvan hirsiseinät kätkevät sisäänsä joulun ihmemaan sellaisena, kuin se 1900-luvun alussa tuvan asukkaille oli auennut. Oljet pehmentävät askelten ääniä ja kynttilät lepattavat hiljaa. Kaikki tuoksuu talvelle ja vuosikalumelle joulusiivouksen jäljiltä. Tupamme on jäänyt sellaiseksi kuin se olisi aamuvarhaisella hylätty joulukirkkoon lähtiessä, odottamassa asukkaitaan kiirehtimään takasin ja täyttämään seinänsä lauluin sekä leikein.

Joulunalusaika oli valon aikaa pimeyden keskellä. Kynttilöitä poltettiin joka taloudessa ja leivinuunit pysyivät kuumina myöhään yöhön. Oljet pehmittivät lattiaa ja pitivät pakkasöiden koleuden kauempana. Ne levitettiin usein jo hyvissä ajoin muistuttamaan tulevasta levon ja rauhan hetkestä. Aikoinaan oli tapana nukkua niiden päällä, jotta vainajat pääsisivät nukkumaan pehmeisiin, kuohkeisiin lakanoihin.

Aattoaamuna pihalle nostettiin joululyhde. Lyhteellä on joulua pidemmät perinteet. Vanha kansa kertoo, että lyhteellä haluttiin muistaa keskitalven sydämessäkin metsän eläimiä, jotta kukaan ei jäisi juhlapäivänä lahjatta tai yksin.

Kirkon menoja järjestettiin jouluisin usein kahdet, muutaman tunnin välein. Varhainen kirkko oli tarkoitettu erityisesti maatalouden piirissä eläville. Jouluna ei tehty töitä, mutta tuotantoeläimistä oli tietenkin huolehdittava, joten ensimmäinen kirkonmeno ajoitettiin heti eläinten ruokkimisen jälkeen. Näin joulun viettoon ja rauhoittumiseen päästiin aiemmin.

Joulukirkot vetivät paanukattojensa alle koko kylän ja samalla päästiin tuttaville ja naapureille toivottamaan hyvät joulut ja vaihtamaan kuulumisia. Palkollisille oli varattu tilaa parven alta ja lehtereiltä, kun kylän tilalliset pääsivät paremmille paikoille.

Joulumme on elänyt muutoksesta muutokseen. Tupamme tämä osa on sisustettu 1950-luvun talonpoikaiseen jouluasuun. Muistojemme jouluksi, joka kaikuu yhä tämän päivän joulussa. Kuuset rantautuivat Suomeen 1900-luvun alussa, mutta vasta kansakoulun tavoitettua koko väestön kuuset pääsivät tupiimme kautta maan. Vain vuosikymmenen ajan elivät kynttilät rintarinnan puidemme kanssa, steariinia valuen. Jo 1950-luvulla sähkökynttilöitä nostettiin kuusten oksille ja paloturvallisempi joulu saapui maahamme.

Itsenäistyminen toi tarpeen nostaa esille suomalaisiksi koettuja perinteitä. Tuomaanristi paljastui perinteentutkimuksen yhteydessä ainoaksi kotimaiseksi ainutlaatuiseksi perinteeksemme. Tuo taidolla vuoltu koriste oli ollut yksinomaan tunnusomainen Korppoossa, mutta itsenäistymisemme myötä se nousi tuntemattomuudesta kansalliseksi koristeeksi.

Toinen esille nostettu joulunkoriste oli himmeli, joka on ikivanha skandinaavinen koriste. Himmeleitä valmistettiin aiemmin sato-onnen turvaamiseksi kekrin aikoihin. Kekrin kadotessa himmeli nostettiin jouluisin kattoon ja perinne sai luontaista jatkoa. Himmelit katosivat jouluistamme kuitenkin lähes kokonaan 1920-luvun lopulla ja vasta Lotta-liikkeen julkaiseman perinnetietokirjasen myötä himmelit vähitellen palasivat jouluumme pienempinä, ja ilman lisäkoristeluita.

Himmeleiden valmistus kuului joulunalusajan askareisiin, erityisesti tytöillä. Olkikoristeita punottiin saunan jälkilöylyissä, olkien pysyessä taipuisampina kevyessä kosteudessa. Kylän nuoret miehetkin liittyivät talkoisiin ja himmeleiden valmistus olikin osa nuorison seurustelutapoja, tapa tavata toisiaan vapaasti ilman valvontaa ja viettää aikaa keskenään.

Osana uuden kansakunnan saapumista valtioiden kartalle, myös kouluissa alettiin askartelemaan lippurivistöjä, joissa mukana oli siniristi. Kansakoulun vaikutus jouluumme on muutoinkin merkittävä. Kuusijuhlien mukana tapoihimme ovat kuusien lisäksi kantautuneet joulupuurot ja kiertotein ylioppilaskuntien puurojuhlien kautta myös pikkujoulut. Pukkikin tuli monelle nykyisellään tutuksi vasta kuusijuhlien köyhäinavustusten jakajana.

Ruokapöytämme oli aikoinaan runsas ja monipuolinen. 1900-luvun alussa ulkomaantuonti räjäytti tarjonnan ja juhlaruokien perinteet. Kallisarvoinen riisi syrjäytti kaurapuuron joulupöydästä, rosolli sai punajuurta ja muita vihanneksia sillin ja perunan kylkeen. Laatikkoruuat yleistyivät kunnolla vasta pula-aikana, jolloin kylmää erinomaisesti kestävä lanttu pääsi loistamaan kansakunnan ruokkijana. Laatikkoruuat säästivät pula-aikaan halkoja, sillä ne kyettiin alustavan lämmityksen jälkeen laittamaan jatkokypsymään oljilla ilmatiiviiksi vuorattuihin laatikoihin.

Puromantelit ja eksoottiset hedelmät saapuivat hyllyille, mausteet valtasivat keittiöistä tilaa. Sodat ja niitä seurannut pula-aika pelkistivät joulupöytää, johon jäivät laatikot ja kinkut, puurot ja lipeäkala. Mantelit löysivät tiensä takaisin puuroihin loppiaisien perinteenä ja maustekakut saivat sokerinsa takaisin.

Kinkun vaiheista matkalla joulupöytään ei ole tarkempaa tietoa. Aiemmin joulupöydissä syötiin lammasta ja kuivattua lihaa. Vasta porsaan kasvatuksen noustessa merkittävään asemaan alkoivat kärsäkkäät löytämään tiensä juhlapöydän keskelle. Monessa talossa joulukinkut teurastettiin hyvissä ajoin ennen joulua, jotta ihrasta saatiin ainekset myös joulukynttilöihin.

Evakoiden mukana saapui joulupöytään karjalanpaisti, joka lämpiää yhä monessa taloudessa kilpailemaan kinkun kanssa. Vaikka sillekin löytyi sijansa, ei silavaa voinut kansakuntaa yhdistävänä tekijänä syrjäyttää.

Kinkku yleistyi nopeasti ja sota- sekä pula-aikana ei löydetyistä ilon lähteestä niin vain luovuttu. Maaseudulla kasvatettiin metsissä salaporsaita joulun varalle, niin omaan pöytään kuin myytäväksi kaupunkiin pimeillä markkinoilla.

Joulu on valon juhlaa ja kynttilät koristivat ikkunoita. Kynttilöitä on poltettu vierasmaalaisten hallitsijoiden merkkipäivinä, mutta myös uhman merkiksi Runebergin päivänä ja jääkäreiden majapaikan ilmaisemiseksi. Kahden kynttilän perinne on arkisen kotikutoinen; Suomessa ikkunat olivat poikkeuksetta kaksiosaisia, kuten tupamme ikkunat ovat myös. Niissä kynttilät olisivat näyttäneet toispuoleisilta parittomalla määrällä ja neljä olisi ollut vain tuhlailevaa, eikä edes moista kerskakulutusta joulunakaan olisi katsottu hyvällä.

Joulumme on elänyt muutosten aikaa tähän päivään asti. Pikkuhiljaa se on kerännyt uusia perinteitä mukaansa. Ruokapöytänsä tapoineen se omaksui kekristämme, jouluaaton aamuhartaudet ovat uskonpuhdistuksen mukanaan tuomia, vaikka Martti Luther alkujaan yrittikin lietsoa ihmisiä olemaan viettämättä joulua muuna kuin kirkkopyhänä. Kuuset ovat matkustaneet 1600-luvun saksalaisperinteistä tupiin kansakoulun kautta ja joulupukki hylkäsi aiemmat elämänsä niin kekri- kuin tapanin- ja nuutinpäivässä vasta 1920-luvulla.

Joulukortit saapuivat niin ikään Saksasta 1900-luvun alussa, ensimmäisen ollessa vielä historian tuoreessa muistissa. Ensimmäinen joulukortti lähetettiin vuonna 1843.

Joulumerkitkin saapuivat tanskalaisen hyväntekeväisyysseuran innoittamana auttamaan tuberkuloosipotilaita perheineen 1908.

Joulumme on omaksunut tapojaan monista juhlista. Nimensäkin se on saanut germaanien talvipäivänseisauksen juhlista, tapojaan muinaisesta Roomalaisesta Saturnaliasta, joka oli aikansa sadonkorjuujuhla. Seimensä adoniskultin menoista ja ikivihreänsä Kalendaen vuodenvaihtumisjuhlallisuuksista. Lahjaperinteetkin ovat kiertäneet Saturnaliasta tähän päivään asti erimuotoisina eri maissa. Tapaninpäivän lahjoja ovat La Belfana Italiassa ja tiernapojat Espanjassa, pakkasherra idässä ja pyhä Nikolaus Keski-Euroopassa. Meidän joulupukkimme astui kuvaan pyhän Nikolauksen jälkeläisenä kaikkien tunteman Markus-sedän lastentunnilla vuonna 1927.

Vuoden 1928 kevät-talvi kuluikin muuttopuuhissa, kun porotokat ja kotitontut siirsivät majapaikkansa Korvatunturille ihmisten asumuksien luota ja loivat omat ammattiliittonsa. Kotitontut siirtyivät tarkkailutehtäviin, riihitontut kirjanpitoon, saunatontut teollisen tuotannon pariin ja myllytontut järjestivät logistiikkapalvelut. Tontut siirtyivät hyvistä teoista ja huolehtimisesta palkitsemaan ja tarkkailemaan. Oli tullut aika, jossa ihmisten oli otettava vastuu omasta onnestaan.

Joulun muutos on luontaisen orgaanista, kuten se on ollut jo vuosisatoja. Perinteitä tulee ja menee, mikä on osoitus elävästä ja elinvoimaisesta kulttuurista. Sellaisesta, joka joustaa kuin olki jälkilöylyissä eikä katkea. Joulun henki elää ja voi hyvin, antamisen ja rauhan juhlassamme. On turha surra mennyttä, vanhan ajan joulua, sillä elämme aina hyvän ajan joulua. Hyvää joulua.